

понятий Ницше, более известных как «Жизнь» и «Воля к власти». Хайдеггер рассматривает в «Воле к власти» последний проект европейской метафизики. Хайдеггерское прояснение взглядов Ницше на «Жизнь» осуществляется на том же уровне философского анализа, что и понятие «Воля к власти».

Ключевые слова: «Жизнь», «Воля к власти», бытие, метафизика, ценности.

***

УДК 17.026.4:1(091)

Дойчик М. В.,
кандидат філософських наук, доцент, доцент
кафедри філософії та соціології,
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника»
(Україна, Івано-Франківськ), maksvdoc@ukr.net

ИДЕЯ ГІДНОСТІ ЛЮДИНИ У СОКРАТИЧНИХ ДІАЛОГАХ ПЛАТОНА

Представлено історико-філософське дослідження особливостей розуміння ідеї гідності людини в сократичних діалогах давньогрецького філософа Платона. У процесі дослідження було використано такі методи, як діалектичний, феноменологічний, герменевтичний. Гідність людини розглядається у системі таких філософських, морально-етичних та педагогічних категорій, як справедливість, розум, ідея, благо, душа, філософія, мораль. Гідність людини, для Платона, не пов'язана із традиційним для античності оспівуванням краси людського тіла, зовнішніх соціальних атрибутів, а пов'язана, перш за все, з красою її душі. Прагнення людини до справедливості засвідчує її душевну красу; її гідність як особистості. Гідність є тим благом, до якого повинна прагнути людина, оскільки саме усвідомлення важливості гідності її гідної поведінки робить нас кращими.

Ключові слова: гідність, ідея, душа, людина, справедливість, розум, мораль, філософія, благо.

Платон – поет і геніальний мислитель. Ще при житті Сократа він почав записувати деякі з його бесід, хоча вже тоді він мимоволі додавав до них дещо нове, своє. Кажуть, що після прочитання одного з таких записів, Сократ, комічно жахаючись, вигукнув: «Боги! Як багато цей юнак нашкрывав на мене!» [5]. Вкладаючи в уста Сократа свої думки (з часом Сократа свідомо було перетворено на літературний персонаж), Платон окреслював своє власне бачення його ідей, і, зокрема, ідеї людської гідності.

Актуальність нашого дослідження полягає в необхідності освоєння глибинного змісту платонівського погляду на людську гідність. З ідеалістичних позицій мислитель чітко визначає як внутрішні, так і зовнішні умови, завдяки яким людина виявляє власну гідність. Результатом цього є відкриття божественного начала в людині, справжньої цінності людської особистості, що становить значний інтерес для людини сучасності, людини суперечливого, мінливого соціального світу. Вищевикладене визначає мету нашого дослідження – виявлення особливостей розуміння людської гідності у сократичних діалогах Платона.

Дослідженню філософської спадщини Платона присвячено багато праць як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. Проте, слід визнати, що платонівське розуміння гідності людини та її значення в гармонізації суспільного буття все ще залишається недостатньо вивченим. Серед тих, чий узагальнення, в певній мірі, обумовили хід реконструкції поглядів мислителя на гідність людини, можна згадати В. Йегера [1], П. Карабушенко [2], В. Лазаренко [3], о. Александра Меня [4], П. Новгородцева [5].

Гідність людини, для Платона, не пов'язана із традиційним для античності оспівуванням краси людського тіла, зовнішніх соціальних атрибутів,

а пов'язана, перш за все, з красою її душі [7, с. 474–475]. Цю душевну красу гідна людина виявляє у вихованості, освіченості, у непохитному прагненні до справедливості [Там само, с. 470].

Акцентуючи увагу саме на внутрішній, суб'єктивній визначеності гідності людини, словами Сократа Платон чітко окреслює: «Гідною людиною є та, яка має гідну душу. Мерзенна ж людина має душу негідну» [6, с. 376]. Гідністю душі є справедливість, а вадою – несправедливість [8, с. 353]. Прагнення людини до справедливості засвідчує її душевну красу, її гідність як особистості. Таким чином, якщо справедливість – це здібність душі, то більш здібна душа буде і більш справедливою, а отже і більш гідною [6, с. 375]. І саме таку людину філософ називає щасливою, натомість несправедливу і ницу – нещасною [7, с. 470]. Він не втомлюється повторювати: той, хто живе гідно, той є щасливим, а хто негідно – якраз навпаки [8, с. 354]. Ці думки в лаконізованій формі віддзеркалюють увесь хід міркувань, викладених у сократичних діалогах Платона.

Щоб надійно випробувати душу на відповідність належному, слід оволодіти трьома важливими якостями – знанням, доброзичливістю і прямоотою. Не можуть бути ознаками людської гідності ні фізична сила, ні здатність нав'язувати свою думку іншим. Гідна людина вивисується насамперед своїми чеснотами; це найкраща людина: розумна, мужня, стримана [7, с. 487]. Вона, перш за все, прагне володарювати не над іншими, а над собою. Цю владу над собою Платон розуміє як «стриманість, вміння володіти собою, бути господарем своїх насолод і бажань» [Там само, с. 491]. Доки душа зіпсута – нерозумна, нестримна, несправедлива, нечеслива, – слід утримувати її від бажань і не дозволяти нічого, окрім того, що робить її кращою [Там само, с. 505]. Помилковим є отожднення блага і насолоди. Якщо насолода – це те, що з'являючись, дає нам радість, то якраз благо – це те, що своєю присутністю робить нас кращими. А кращими ми стаємо тоді, коли в нас прокидається гідність. Тобто саме гідність, за Платоном, є тим благом, до якого повинна прагнути людина, оскільки саме усвідомлення важливості гідності й гідної поведінки робить нас кращими [Там само, с. 506]. У цьому його вчитель Сократ переконує свого опонента Каллікла у діалозі «Горгій». Гідна людина – стримана і поміркована, вона «завжди буде ставитись належно як до богів, так і до людей: оскільки, діючи неналежним чином, вона виявиться вже нестриманою» [Там само, с. 507]. Поводитись належно з людьми означає «ставитись до них справедливо, а з богами – благочестиво». «А той, хто дотримується справедливості і благочестя, той неодмінно справедливий і благочестивий. Так. І неодмінно мужній на додачу. Стримана людина не стане ні гнатися за неналежним, ані відхилитися від належного, і, щось переслідуючи, чи від чогось відхилиючись, вона виконає свій обов'язок, чи стосується ця справа людей, чи речей, насолод чи страждань, а якщо обов'язок вимагає терпіти – буде стійко терпіти» [Там само, с. 507].

Отже, гідна людина – це, перш за все, стримана людина, людина «справедлива, мужня і благочестива... яка неодмінно буде бездоганно кращою, а краща людина завжди чинить добре, гідно, і, чинячи так, вона блаженна і щаслива, негідна ж, навпаки, вчинюючи погано, – нещаслива» [7, с. 507]. Негідна людина є протилежністю гідній у своїй нестриманості та розбещеності. А в житті завжди треба вміти обирати середній шлях, уникаючи

крайнощів [8, с. 619]. Платон устами Сократа говорить: «... той, хто бажає бути щасливим, нехай привчає себе до стриманості, нехай прагне до неї, а від розбещеності нам слід щосили бігти геть; більше за все слід старатися, щоб узагалі не було підстави зазнати покарання, але якщо воно все-таки є – чи нам, чи комусь з наших близьких, чи то приватній особі, чи цілому місту, – слід прийняти відплату і кару, інакше винному не бути щасливим. Такою мені уявляється мета, яку слід бачити перед собою протягом усього життя, і заради неї не можна шкодувати зусиль, ні своїх, ані свого міста, щоб справедливість і стриманість стали супутниками кожного, хто шукає щастя; так слід чинити, а не давати волю нестримним бажанням, не квапитись їх задовольняти, оскільки це – нескінченне зло, це означає вести життя розбійника. Така людина не може бути милою ні іншим людям, ані Богам, тому що не здатна до спілкування, а якщо немає спілкування, немає і дружби. Мудреці вчать, Каллікле, що небо і землю, богів і людей єднає спілкування, дружба, порядність, стриманість, справедливість, і з цієї причини вони і називають наш Всесвіт «порядком» [«космосом»], а не «безладом», друже мій, і не «свавіллям». Саме це виявляє наскільки значуща рівність між богами і людьми, геометрична рівність, – і ти думаєш, що слід прагнути до переваги над іншими? Це від того, що ти зневажаєш геометрію» [7, с. 507–508]. Слід зауважити, що до Платона слово «космос» не використовувалося у значенні порядку душі; проте споріднений йому прикметник «космічний» означає розумну, гідну поведінку [1, с. 157].

Платон стверджує, як у майнових справах людини злом є бідність, як у сфері тілесного здоров'я злом є слабкість, хвороба, потворність, так і душа може теж бути зіпсута. Ця негідна душа характеризується несправедливістю, невіглаством, боягузтвом [7, с. 477]. З усіх найбільших життєвих вад – бідності, хвороби, несправедливості – саме остання є найбільш негідною, потворною і шкідливою, бо засвідчує зіпсутість душі [7, с. 477]. Негідники можуть почуватись, на перший погляд, доволі комфортно: бути щасливими і задоволеними своїм життям. У них усе складається. Вони творять найбільші злочини, найбільшу несправедливість, і, незважаючи на все це, спритно уникають і відплати, і заслуженого покарання: «...біль, спричинену покаранням, вони бачать, а до користі – сліпі і навіть не здогадуються, наскільки жалюгідною є доля мати постійний зв'язок із хворою, зіпсованою, несправедливою, нечестивою душею, ніж з нездоровим тілом, а тому і роблять усе, щоб уникнути відплати, не позбуваючись найстрашнішого зла: накопичують багатства, набувають впливових друзів, вчать говорити якомога переконливіше. Такі люди подібні до важкохворих, які бояться болі від лікування [7, с. 479]. «Людина несправедлива і злочинна є нещасливою за всіх обставин, але особливо нещасливою вона є, якщо уникає відплати і залишається непокараною, і не такою нещасливою, якщо зазнає кари і дізнається про відплату богів і людей» [Там само, с. 473]. Чинити несправедливо – друге за розміром зло, а «чинити несправедливість і залишитись безкарним – з усіх зол найбільше і найперше» [Там само, с. 479]. Здійснене зло залишається плямою на душі його творця і постійно применшує цінність його особистості [1, с. 163].

Людина повинна сама з доброї волі йти якомога швидше туди, де на неї чекає справедлива відплата, «щоб

хвороба несправедливості, зостарівшись, не розклала душу кінцево і безнадійно». Тому, висновує Платон, «нехай той, хто завинив, понесе покарання і одужає» [7, с. 480]. І тут про біль і страждання людині краще не думати, а зберігаючи мужність, усією душею прагнути блаженного і прекрасного. Гідно прийняти покарання і не тікати від нього – важливо для очищення і вдосконалення душі [Там само, с. 480].

Тікати від неминучої відплати немає сенсу, рано чи пізно вона наздожене свого адресата. Від долі не втечеш. Несправедливі люди, при всій їх прудкості, «діють як учасники подвійного забігу, які в один кінець біжать добре, а на далі їх не стає; спершу вони несуться стрімголов, а в підсумку стають посміховиськом і, не здобувши вінця, йдуть геть з похилою головою і опущеним носом». Натомість «справжні бігуни досягають мети, отримують нагороди і увінчуються вінками» [8, с. 613]. Саме так і стається з тими людьми, для яких власна гідність за всіх обставин значуща, які мають загострене почуття справедливості і вперто ним керуються: «Кожен вчинок цих людей, кожне спілкування і увесь спосіб їх життя викликає в кінцевому підсумку повагу з боку інших: ось у чому полягає їх нагорода» [8, с. 613].

Чого людина дійсно варта, як особистість, виявляє також ситуація, коли їй слід визначитись, що краще: самій чинити несправедливість чи зазнавати її стосовно себе. Негідно відповідати несправедливості на несправедливість, чи робити комусь зло, навіть якщо би прийшлося й самому постраждати [9, с. 52]. На думку Платона, якщо б обставини вимагали від людини здійснити такий вибір, то для неї гідно саме прийняти і терпіти несправедливість, ніж спричинити її комусь. Він постійно повторює: творити несправедливість є найгіршим у світі злом [7, с. 469].

Філософ впевнений, що людина, яка гідно прожила своє життя, неухильно сповідуючи принцип справедливості до схилю літ, має усі шанси, якщо сама цього забажає, стати правителем у своїй державі [8, с. 613]. Гідна людина завжди бачить своє покликання у турботі про своє місто і співгромадян, у тому, щоб зробити їх самих та їхнє життя якомога кращими [7, с. 512]. Рано чи пізно, вона з необхідністю приходиться до такого висновку, оскільки цього від неї буде вимагати її сумління, почуття власної гідності та обов'язку. Така людина не зможе стояти осторонь, не зможе байдуже спостерігати за перебігом суспільних процесів, не зможе не зробити спроби допомогти іншим, якщо щось буде від неї залежати. Це буде суперечити її власним переконанням, і, насамперед, потребі усвідомлення гідності свого буття, тобто цінності свого існування в світі. Проте, вона чітко усвідомлює усі вади влади, небезпечність її розкладаючого впливу, той бруд, який часом її супроводжує та важкість шляху влади для тих, хто має непорушні принципи і прагне здійснити ідеал. Гідна людина, посвячена в істинну філософію, завжди буде зневажливо ставитися до державних посад; і якщо і піде управляти, то тільки тому, що це необхідно – «на протигагу сучасним правителям у будь-якій державі» [8, с. 521]. І тут Платон, як ніхто інший, правий: «Де менш за все прагнуть до влади ті, хто має правити, там держава управляється найкраще і ворожнеча відсутня повністю; зовсім інакше буває в державі, де правлячі верстви налаштовані протилежним чином» [Там само, с. 520].

Платон твердо переконаний: будь-яка справа ніколи не принесе суспільної користі, якщо світогляд тих, хто має

розбагатіти, або стати при владі, або взагалі набути сили, не буде чесним і гідним [7, с. 512]. А це стає можливим тільки за умов приведення моралі цих людей у відповідність до порядку ідей. У відповідність ідеї блага [3, с. 120]. Тому, вважає філософ, перш ніж братися за суспільні, державні справи, варто відповісти на ряд важливих питань. Чого ти досяг у своєму власному житті? Чи став хтось кращим завдяки спілкуванню з тобою? Чи є хоч одна людина, яка раніше була негідною, несправедливою, розбещеною, нерозсудливою, а ти допоміг їй бути гідною? Державний діяч, якщо він таким є, повинен керуватися однією метою – зробити співгромадян якомога кращими, допомогти їм жити гідно [7, с. 515]. Справжнім змістом державного управління є вище блага, а саме – допомогти людині стати кращою [Там само, с. 521].

Як зауважує Платон, слід системно шукати людей, які можуть стійко захищати свої погляди, принципи і вважають, що для держави необхідно робити все найкраще. Таких людей мали б виявляти з дитинства шляхом випробувань на пам'ять, наполегливість у пізнанні, стійкість до омани, до брехні, на витривалість у праці, на здатність долати страх і спокуси: «Хто пройшов ці випробування у кожному віці – дитячому, юнацькому і зрілому – і проявив себе як цільна особистість, того і слід ставити правителем і захисником держави, тому слід віддавати пошану і при житті, і після смерті вшанувати почесними похоронами та особливо увічнивши про нього пам'ять» [8, с. 413–414]. Про таких людей Платон пише: «Їм повинна бути властива любов до своєї держави, випробувана і в радості, і в смутку, і повинно бути помітно, що від цього свого правила вони не відмовляться за жодних труднощів, небезпек або інших перипетій. Хто виявиться слабким, того треба буде відсторонити, але той, хто чистим вийде з цього випробування, немов золото з вогню, того слід поставити правителем» [8, с. 503].

Система виховання гідного громадянина, який здатен і в потенції, і в дійсності керуватися принципом справедливості, і буде дбати про спільне благо громади, отримала назву «пайдейя». Платон, як і його вчитель Сократ, не має сумніву, що правильне виховання і навчання пробуджують у людині гарні природні здібності, а в кого вони були, завдяки такому вихованню стають ще кращими [Там само, с. 424]. Здається вся філософія Платона була підпорядкована певному єдиному «принципу», певному єдиному пориву його душі – вийти за межі буденного, досягти досконалості шляхом набуття спеціального знання [2]. Проте, він припускає можливість і того, що люди можуть робити добро і правильні речі, керуючись не тільки набутими знаннями. Без розуміння цього моменту, важко пояснити, яким чином вони стають кращими [10, с. 96]. Просвітленість – це зовсім не те, що під нею розуміє загал, ніби в душі людини немає знання і його в людину слід закладати, і після цього вона наче прозріває: «у кожного в душі є така здатність; є в душі знаряддя, яке допомагає кожному вчитися... але, залежно від скерованості, це може бути корисним і позитивним, або шкідливим» [8, с. 518]. Гідність дається державним діячам «не від природи, не від вчення», якщо комусь вона і дістається, то тільки лиш як Божий дар. Не знання допомагає державному діячеві вести ввірену йому спільноту правильним шляхом, здійснювати великі справи та досягати величних цілей, а божественне натхнення, одержимість Богом. У цьому випадку державна людина стає подібною до провісника, провидця, поета, що

керується, окрім розуму, ще й містичним одкровенням. Про таку людину говорять: «Це – людина божественна» [10, с. 99].

Хоча, слід визнати, що в більшості своїй усі можновладці не без гріха, оскільки влада при тривалому застосуванні може сильно вплинути на особистість свого носія. Це може статися навіть із тими рідкісними винятками серед людей, хто зумів показати себе гідним стати досконалим філософом і правителем [8, с. 491–492]. Слава, влада, багатство можуть розбестити і їх, відхиливши від здійснення великого добра, спільного блага, заради якого вони і отримали свій дар, і були народжені. І найбільші злочинці виходять саме із середовища ось таких сильних розумом і могутніх, в силу цього вони здатні «спричинити велике зло як державам, так і окремим особам». Дрібна ж натура ніколи не зможе здійснити нічого великого: ні доброго, ні злого [Там само, с. 495].

Але й серед правителів, часом, можуть з'являтися ті, для кого гідність не порожнє слово, і тоді вони варті особливого захоплення та поваги. Бо дуже важко, але тому і почесно, прожити все життя справедливо, маючи повну свободу чинити несправедливість: «Таких людей небагато, але вони були, і я сподіваюсь будуть надалі, і тут, і в інших краях, чесні і гідні люди, чия добродішність у тому, щоб справедливо здійснювати справу, яку їм довірено...» [7, с. 526]. Проте, це швидше виняток, ніж правило. Зазвичай негідник, вдягнувши маску справедливості, може легко отримати у свої руки владу. Влада дає йому все: соціальні зв'язки, впливовість, матеріальні можливості, завдяки яким його влада тільки міцніє, усі вороги зазнають поразки, а більшість людей і служителів культу починають виявляти йому прихильність і шану за ті вигоди, якими можуть бути наділені чи обдаровані [8, с. 362]. Для багатьох, бути розсудливим і справедливим є важкою і незручною справою, натомість, безпринципність, розбещеність та несправедливість є приємними та легкими у своєму застосуванні, хоча формально і засуджуються суспільною мораллю чи законом. По факту, більшістю визнається, що несправедливі вчинки більш доцільні, ніж справедливі: «люди легко схиляються до того, щоб і в суспільному житті, і в приватно-побутовому, вважати щасливими і поважати саме негідників, якщо вони багаті, впливові і мають ні за що та зневажають тих, хто хоч і кращий, як особистість, але бідний» [8, с. 364]. Тому, з огляду на це, перед людиною постає непросте дилема, як легше і краще пройти свій життєвий шлях: «Чи правдою зійти мені на вищу фортецю, чи обманом і брехнею і під їх захистом провести життя? ... якщо я справедливий, а мене таким не вважають, користі від цього для мене, як запевняють, немає ніякої, лишень труднощі та явні збитки. А для людини несправедливої, що підступно здобула собі славу справедливої, життя, як стверджують, чудесне. Відповідно, оскільки видимість, переважає навіть істину і є головною умовою благополуччя, мені саме на це і слід звернути усю свою увагу: для видимості мені слід окреслити навколо себе живописне зображення добродішності і під цим прикриттям протягнути лисицю... прудку й підступну» [8, с. 365]. Проте, свою негідну сутність важко буде приховувати весь час, тому, «щоб зачатись», подібні люди організовуються у спілки, спільноти, а фахівці з публічних виступів навчають їх мистецтву переконання, вмінню вміло промовляти на народних зборах і, таким чином,

отримують можливість варіювати: то застосовувати переконання, то застосовувати насилля, і так, щоб завжди брати гору та не зазнавати покарання [Там само, с. 365]: «Дотримуватися несправедливості, негідної поведінки нам вигідно, а що стосується наших злочинів і помилок, так наполегливими молитвами переконаємо богів і уникнемо покарання...» [Там само, с. 366].

Щодо таких негідників і їх позиції Платон каже, що більшість з них, якщо замолоду їм і вдалося причаїтися, під кінець життя все одно будуть викриті: «... вони стануть посміховиськом, і під старість їх чекає жалюгідний кінець: ними будуть потурати й іноземці, і свої, не обійдеться справа і без побиття...» [Там само, с. 613]. Людина, яка руйнує власну країну, не залежно від того, на яких шаблях влади вона знаходиться, не має ніякої гідності. За кожну несправедливу дію негідник буде нести відповідальність у десятикратному розмірі, «за все це, тобто за кожен злочин, він повинен зазнати десятикратно більших страждань» [Там само, с. 615].

Платон визнає, що серед людей є багато таких, що намагаються діяти підло, подібно тирану, не гребуючи ніякими засобами, і цим вони можуть отримати часом перевагу, і успішно позбавити усього тих, для кого діяти таким чином неприйнятно. Проте, на його думку, негідник все одно програє, бо «негідник залишиться негідником, а його жертва – людиною гідною» [7, с. 511].

Гідна людина не шукає шляхів для втечі; їй нема сенсу тікати, рятуватися; вона не прагне за всяку ціну прожити якомога довше; вона не чіпляється за життя, але покладається у цьому на Бога, бо «від долі не втечеш, тому потрібно шукати спосіб провести дні і роки, які їй визначені, найбільш гідним чином» [Там само, с. 512].

Чи може людина змінитися? Платон впевнений, що так. Гідність людина втрачає через душевну зіпсутість, коли стає несправедливою, нестриманою, а отже злою. І навпаки, її гідність прокидається тоді, коли вона усвідомлює усю справедливість покарання, яке повинна прийняти за скоєне; прокидається, перш за все, у спокуті: «... відбуваючи покарання, вона позбавляється від зіпсутості, що затьмарює душу» [Там само, с. 477].

Душа людини може і повинна змінитися, варто лишень обрати інший спосіб життя. Проте, для цього потрібно оволодіти здатністю та умінням розпізнавати гідний та негідний способи життя: «Природні якості душі у поєднанні одна з одною і деякими набутими позитивними якостями сприяють тому, що з усіх можливостей людина здатна, враховуючи природу душі, обміркувавши, зробити вибір: негідним вона буде вважати спосіб життя, який веде до того, що душа стає несправедливою, а найкращим – коли вона стає справедливою; усе інше вона залишить осторонь. Ми вже бачили, що і при житті, і після смерті це – найважливіший вибір людини» [8, с. 618]. На той світ людині треба відходити саме з таким «твердим, як адамант, переконанням», що не приголомшило її ні багатством, ні тому подібне зло, і що не стала вона тираном, і подібною діяльністю не спричинила багато невинного зла, і, саме цим, не зазнала ще більшого зла сама [Там само, с. 619].

Справжня людина легше, ніж інші, переносить яке-небудь нещастя, що могло б статися з нею. У подібній ситуації не можна втрачати власну гідність, треба спокійно, на засадах розуму і звичаю, приймати обставини, що склалися [8, с. 603–604]. Саме у здатності зберігати спокій, не втрачати самовладання «полягає гідність людини», –

підкреслює Платон [Там само, с. 605]. Для гідної людини однаково, чи спіткає її бідність, хвороба чи інша біда: усе це кінцево буде їй на благо при житті або після смерті. Людині як безсмертній істоті не слід хвилюватися про ту незначну, з позиції вічності, мить, від народження до смерті, яка називається земним життям. Небеса ніколи не позбавлять своєї опіки людину, яка прагне бути гідною, справедливою, і тим самим, уподібнюється Богові [Там само, с. 613].

Сократ у «Горгії» Платона закликає людину: «... йди за мною до мети, досягнувши яку ти будеш щасливим і при житті, і після смерті... І нехай інші зневажають тебе, вважаючи дурнем, нехай ображають, якщо їм заманеться, нехай навіть б'ють, клянуся Зевсом, – сприймай спокійно і ганьбу, і побой: з тобою нічого не станеться дурного, якщо ти воістину гідна людина і віддана доброчесності... Цей шлях у житті – найкращий: давай і жити, і вмирати, утверджуючись у справедливості та інших чеснотах» [7, с. 527]. Гідна людина смерті не боїться, вона боїться лише скоїти несправедливість, оскільки знає, що душа, обтяжена несправедливими вчинками, цим найбільшим злом у житті, буде нести відповідальність на післясмертному суді, зазнає не тільки страждань але й ганьби [7, с. 522, 525].

В діалозі «Критон» згадується, що Сократ міг впросити на суді вирок у формі вигнання, та й навіть після винесення смертного вироку мав можливість втекти і зберегти своє життя. Але для нього було неприйнятно чіплятися за життя, негідно відступити від свого слова та вимог закону [9, с. 53–54]. Платон стверджував, якщо би смерть була кінцем усього, вона була би щасливою знахідкою для негідників. Помираючи, вони одночасно позбувалися і тіла, і разом з душею, власної нищості та гріховності. Але насправді, якщо душа безсмертна, для неї немає іншого сховища і порятунку від лиха, окрім одного: стати якомога кращою і розумнішою. «Бо душа не забирає з собою в Аїд нічого, окрім виховання і способу життя, і вони вже спричиняють померлому або неоціненну користь, або невинну шкоду з самого початку шляху у потойбічний світ» [11, с. 107]. Ті, про кого вирішать, що вони прожили життя гідно, звільняються і позбавляються земних пут, і «приходять у країну вищої чистоти», ті ж, хто завдяки філософії очистився повністю, «надалі живуть безтілесно». Тому, люди повинні докласти усіх зусиль, щоб долучитись, «доки ще живі, до доброчесності і розуму, бо прекрасна нагорода і надія є велика!» [Там само, с. 114].

Душа безсмертна і має потенціал витримати все: і будь-яке зло, і благо. Бути гідним означає триматися «вищого шляху», «дотримуватися справедливості разом із розумністю». Гідним життям ми заслуговуємо собі винагороду, «немов переможці на змаганнях», тому з позиції «і цього життя, і тисячолітньої мандрівки», усе у гідної людини буде добре [8, с. 621].

Ідеалізм філософа у розумінні гідності людини і по-сьогодні зберігає свою життєздатність, і певно збереже назавжди, доки люди не втратять свої нескінченні прагнення до досконалості і кращих сподівань на майбутнє. Таку високу оцінку ідейного спадку Платона дає дослідник його творчості П. Новгородцев [4, с. 251]. Платон у своїй філософії обґрунтував ідею гідності, високу та ідеальну, яка допомагає нам усвідомити дивовижну глибину і цінність людського духу. Такі ідеї не забуваються. Для людства завжди будуть зберігати силу ідеї, які допомагають йому прагнути до гідного, жити й вірити в життя, вірити в людину.

Список використаних джерел

1. Йегер В. Пайдейя. Воспитание античного грека / В. Йегер; [Пер. с нем. М. Н. Ботвинника]. – М.: «Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина», 1997. – 336 с.
2. Карабущенко П. Элитология Платона / П. Карабущенко. – Режим доступу: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/karab/13.php
3. Лазаренко В. И. Онтологическая основа благополучия совершенного государства Платона / В. И. Лазаренко // Этическая мысль. – Вып. 5; [Отв. ред. А. А. Гусейнов]. – М.: ИФ РАН, 2004. – С.120–127.
4. Новгородцев П. И. Сократ и Платон / П. И. Новгородцев // Сочинения. – М.: «Раритет», 1995. – 450 с.
5. о. Александр Менъ. История религии / о. Александр Менъ. – Т.4. – Часть IV: Сократ. – Гл. 15: Двудликий Философ. – Режим доступу: http://www.alexandrmn.ru/books/tom4/4_gl_15.html
6. Платон. Гиппий Меньший / Платон; [Перевод С. Я. Шейнман–Топштейн] // Диалоги. – М.: «Мысль», 1986. – С.363–376.
7. Платон. Горгий / Платон; [Перевод С. П. Маркиша] // В кн.: Собр. соч. в 3–х томах. – М.: «Мысль», 1968. – Т.1. – С.447–527.
8. Платон. Государство / Платон; [Перевод А. Н. Егунова] // В кн.: Собр. соч. в 3–х томах. – М.: «Мысль», 1971. – Т.3. – С.327–354.
9. Платон. Критон / Платон; [Перевод М. С. Соловьева] // В кн.: Избранные диалоги. – М.: Художественная литература, 1965. – С.43–54.
10. Платон. Менон / Платон; [Перевод С. А. Ошерова] // В кн.: Собр. соч. в 4–х томах. – М.: «Мысль», 1990. – Т.1. – С.70–100.
11. Платон. Федон / Платон // В кн.: Собр. соч. в 4–х томах. – М.: «Мысль», 1993. – Т.2. – С.57–118.

References

1. Yeher V. Paideya. Vospitaniye antichnogo greka / V. Yeher; [Per. s nem. M. N. Botvynnyka]. – M.: «Greko-latinskii cabinet Yu. A. Shichalina», 1997. – 336 s.
2. Karabushchenko P. Etiologiya Platona / P. Karabushchenko. – Rezhym dostupa: http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/karab/13.php
3. Lazarenko V. I. Ontologicheskaya osnova blahopoluchiya sovershennoho hocudarstva Platona / V. I. Lazarenko // Eticheskaya mysl'. – Vyp.5; [Otv. red. A. A. Guseinov]. – M.: IF RAN, 2004. – S.120–127.
4. Novgorodtsev P. I. Sokrat i Platon / P. I. Novgorodtsev // Sochineniya. – M.: «Raritet», 1995. – 450 s.
5. о. Alexandr Men'. Istoriya religiyi / о. Alexandr Men'. – T.4. – Chast' IV: Sokrat. – Gl. 15: Dvudlikii Filosof. – Rezhym dostupa: http://www.alexandrmn.ru/books/tom4/4_gl_15.html
6. Platon. Gippii Men'shiy / Platon; [Perevod S. Ya. Sheinman–Topshein] // Dialogi. – M.: «Mysl'», 1986. – S.363–376.
7. Platon. Gorgii / Platon; [Perevod S. P. Markisha] // V kn.: Sobr. soch. v 3–ch tomakh. – M.: «Mysl'», 1968. – T.1. – S.447–527.
8. Platon. Gosudarstvo / Platon; [Perevod A. N. Yehunova] // V kn.: Sob. soch. v 3–ch tt. – M.: «Mysl'», 1971. – T.3. – S.327–354.
9. Platon. Kryton / Platon; [Perevod M. S.Solovyova] // V kn.: Izbrannyye dialogi. – M.: Khudozhestvennaya literatura, 1965. – S.43–54.
10. Platon. Menon / Platon; [Perevod S. A. Osheroval] // V kn.: Sobr. soch. v 4–ch tomakh. – M.: «Mysl'», 1990. – T.1. – S.70–100.
11. Platon. Fedon / Platon // V kn.: Sobr. soch. v 4–ch tomakh. – M.: «Mysl'», 1993. – T.2. – S.57–118.

Doichuk M. V., PhD, associate professor, Philosophy and Sociology Department, Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (Ukraine, Ivano-Frankivsk), maksydoc@ukr.net

The idea of human dignity in Plato's Socratic dialogues

The article is a historical-philosophical research into the perspective of ancient Greek philosopher Plato on the idea of human dignity reflected in the Socratic dialogues. In the course of investigation the following methods were applied: dialectical, phenomenological, and hermeneutical. Human dignity is considered within the system of philosophical, moral-ethical and pedagogical categories, namely, justice, mind, common weal, soul, philosophy, moral. The historical-philosophical analysis of the problem is done. Plato doesn't connect dignity with the traditional Ancient Greek praising the beauty of a human body and outer social attributes, but refers it, first of all, to the beauty of a soul. Striving for justice proves the beauty of a human soul. Dignity is the blessing to strive for, since the realizing of the importance of being worthy makes us better.

Keywords: dignity, idea, soul, human being, justice, mind, moral, philosophy, common weal.

Doichuk M. V., кандидат философских наук, доцент, доцент кафедры философии и социологии, ДВНЗ «Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефанюка» (Украина, Ивано-Франковск), maksydoc@ukr.net

Идея достоинства человека в сократических диалогах Платона

Представлено историко-философское исследование особенностей понимания идеи достоинства человека в сократических диалогах древнегреческого философа Платона. В процессе исследования было использовано такие методы как диалектический, феноменологический, герменевтический. Достоинство человека рассматривается в системе таких философских, морально-этических, педагогических категорий, как справедливость, разум, идея, благо, душа, философия, мораль. Достоинство человека, для Платона, не связано с традиционным для античности восхищением красотой человеческого тела, внешних социальных атрибутов, а связано, прежде всего, с красотой его души. Стремление человека к справедливости свидетельствует про его душевную красоту, его достоинство как личности. Достоинство является тем благом, к которому должен стремиться человек, поскольку именно осознание важности достоинства и достойного поведения делает нас лучшими.

Ключевые слова: достоинство, идея, душа, человек, справедливость, разум, мораль, философия, благо.

* * *

УДК 141.319.8

Коробкина Т. В., кандидат философских наук, доцент кафедры философии, Харьковский национальный университет радиоэлектроники (Украина, Харьков), tanakorobkina@mail.ru

АНТРОПОЛОГИЯ БЕССОЗНАТЕЛЬНОГО К. Г. ЮНГА

Данное исследование представляет собой попытку осмысления понятия бессознательного в философско-антропологической концепции К. Г. Юнга. Автор статьи подчёркивает тот факт что, по мнению учёного, бессознательные свойства личности зачастую обладают для нее решающим значением. Личное бессознательное представляет собой не статическую, а динамическую структуру. В отличие от личного бессознательного, структурные компоненты коллективного бессознательного – архетипы, универсальны, так как «действуют» в психике каждого человека и всего человечества. Бессознательное – это область психики, которая не только связана с личным опытом индивида, но и обусловлена наследственностью и принадлежностью к человеческому роду. Важно отметить, что антропологическая концепция К. Г. Юнга, во многом определяется своей эпохой и перекликается с другими философскими направлениями XIX – XX веков.

Ключевые слова: бессознательное, антропология, личность, «Эго», архетипы, философско-антропологическая концепция, психика.

(статья друкється мовою оригіналу)

Приступая к исследованию антропологической концепции К. Г. Юнга, следует уделить внимание чертам, отличающим его, как мыслителя, определяющим интегральное направление в философии. Актуально напомнить о той части его творческого пути, который сформировал интегральное направление философии Юнга. Так, во второй период своего творчества Юнг отказывается от идеи этнического бессознательного, утверждая существование общечеловеческого коллективного бессознательного, архетипы которого равно действуют в психике каждого человека.

Целью данной работы является попытка осмысления понятия бессознательного в философско-антропологической концепции К. Г. Юнга.

Полная картина психики должна включать недоступные сознанию компоненты. Здесь появляется главная проблема и парадокс: невозможно раскрыть в полной мере с помощью доступных сознанию способов те слои психики, которые «лежат за сознанием».

В то же время упускать их из виду никак нельзя, так как эти издревле присущие человеческой психике структуры действуют в психике современного человека как своего